

*Горин В.П.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет*

*Сидор І.П.,
к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів імені С.І. Юрія,
Тернопільський національний економічний університет*

ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ ДОХОДІВ НАСЕЛЕННЯ В ЕКОНОМІЦІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті охарактеризовані важливі чинники, які впливають на динаміку та об'ємно-структурні параметри доходів населення. Зокрема, вказано на існування тісного зв'язку між динамікою трудових доходів населення і продуктивністю праці. Також обґрунтовано, що вагомий вплив на доходи населення мають безробіття, рівень монополізації економіки, умови для ведення підприємницької діяльності, рівень розвитку ринкової інфраструктури. Сформульовано пріоритетні завдання економічної політики, спрямовані на формування сприятливого середовища для зростання доходів населення і поліпшення їхньої структури.

Ключові слова: доходи населення, продуктивність праці, монополізація економіки, безробіття, діловий клімат.

Постановка проблеми. Визначальним завданням економічної політики сучасної цивілізованої держави є забезпечення стійкого підвищення суспільного добробуту. На відміну від часів планової економіки, коли держава володіла монополією на засоби виробництва і фактично була єдиним роботодавцем, в умовах ринку провідна роль у формуванні фінансової бази добробуту економічно активного населення належить недержавному сегменту економіки. Від ефективного функціонування підприємств різних форм власності залежить не тільки добробут їхніх власників, але й перспективи підвищення рівня оплати праці найманих працівників. Більше того, поліпшення економічних показників суб'єктів господарювання створює передумови для зростання платежів до бюджетів та цільових позабюджетних фондів, які є джерелом матеріального забезпечення для непрацездатних осіб, а також зайнятих у суспільному секторі.

Поряд із показниками ефективності функціонування ринкових суб'єктів на рівень доходів населення у недержавному сегменті економіки впливає цілий спектр чинників як економічного, так і позаекономічного характеру. До числа економічних чинників насамперед необхідно зарахувати модель економічної системи, яка діє в країні; рівень економічного розвитку загалом та розвитку ринкової інфраструктури зокрема; умови для ведення підприємницької діяльності, рівень монополізації ринків та захисту конкуренції, поширення корупції тощо. Позаекономічні чинники формування об'ємно-структурних параметрів доходів громадян представлені такими, як соціальна структура та менталітет населення, історичні традиції, рівень політичної конкуренції в країні та інші. Усебічне дослідження впливу цих чинників на процеси формування доходів населення створює передумови для прийняття зважених управлінських рішень у царині регулювання соціально-еконо-

мічних процесів, забезпечення їхньої ефективності у контексті підвищення суспільного добробуту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання теоретичного базису та практики формування доходів населення є одним із популярних напрямів наукових досліджень. Важливі аспекти цієї проблематики знайшли відображення у наукових працях Д. Богині, І. Гнибіденко, А. Колода, Е. Лібанової, Н. Холода та багатьох інших. Серед останніх публікацій варто відзначити дисертаційну роботу А. Дутчак, присвячену теоретичним і прикладним аспектам механізму функціонування ринкового розподілу доходів у сучасній економіці [1]; праці Р. Маслик [2], Н. Карпенко [3], К. Хазах [4], О. Бокій [5]. Зокрема, стаття Р. Маслик розкриває питання економетричного моделювання залежності доходів населення від їхніх структурних складників. Натомість К. Хазах у своїй праці розкриває вплив розподільчих процесів на рівень головного складника доходів населення – заробітної плати. Публікація Н. Карпенко присвячена дослідженню динаміки об'ємно-структурних параметрів доходів населення, а О. Бокій намагається розкрити відповідність доходів соціальним стандартам та їх вплив на рівень платоспроможного попиту населення.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на вагому увагу з боку науковців до дослідження теорії та практики формування доходів населення в Україні, питання чинників формування доходів населення в умовах вітчизняної економіки залишається в економічній літературі недостатньо розкритим. Більшість науковців торкаються його лише поверхово, в контексті розкриття основного предмету дослідження. Проте ґрунтовні наукові розвідки із проблематики ідентифікації та оцінювання чинників формування доходів населення практично відсутні.

Метою статті є виявлення і характеризування найважливіших чинників, які впливають на об'ємно-структурні параметри та динаміку доходів населення в Україні. Це дасть змогу сформулювати теоретичний базис для вироблення в подальшому рекомендацій щодо розроблення і реалізації управлінських рішень, спрямованих на забезпечення стійкого нарощування обсягів доходів населення та оптимізацію їхньої структури.

Виклад основного матеріалу. Структурні показники доходів населення, параметри їх розподілу у розрізі суспільних верств значною мірою були закладені у перші роки незалежності, коли відбувалось формування основ ринкової економіки. Відмова від усталених підходів до ведення господарської діяльності привела до дестабілізації роботи значної частини економічних агентів, що різко негативно позначилось на рівні добробуту основної маси населення. Головною причиною еко-

номічної рецесії початку 1990-х років та безпрецедентного падіння рівня суспільного добробуту було зволікання із проведенням економічних реформ через відсутність досвіду трансформації економіки та управління нею в умовах ринку, нерозуміння законів ринкової економіки та, зрештою, неузгодженість дій різних політичних сил, збереження при владі представників колишньої номенклатури. Економічна політика уряду формувалася на основі ідеї захисту інтересів правлячого класу, головним завданням якого було збереження пріоритетного доступу до власності та ресурсів. Внаслідок такого розподілу суспільства на привілейований та непривілейований класи, нерівноправності у доступі до економічних ресурсів у країні гіпертрофованих масштабів набули корупція та зловживання.

Ускладнення суспільно-політичної та економічної ситуації в країні, що стало наслідком анексії АР Крим та іноземної агресії на Сході України після Революції Гідності, привело до різкого зниження основних макроекономічних показників розвитку держави. Так, ВВП у 2014 році скоротився на 6,6%, у 2015 році – ще на 9,8%. За складних економічних умов, спричинених закриттям традиційних ринків збуту вітчизняної продукції, величезним дефіцитом валюти і кількаразовою девальвацією гривні, доходи населення різко впали. Так, у 2014 році вони знизились на 11,5%, у 2015 році – на 22,3%. Таким чином, за два роки реальні наявні доходи населення зменшились майже на третину. Лише внаслідок високої інфляції у ці роки відбулось деяке зростання номінального обсягу доходів населення в розрахунку на одну особу: у 2014 році – на 0,2%, у 2015 році – на 15,9% (табл. 1).

Поступальне зростання доходів населення на фоні суперечливої динаміки економічного розвитку та несприятливих умов для ведення підприємницької діяльності дає підстави констатувати, що воно мало переважно інфляційну природу. Зокрема, за номінального зростання наявних податкових доходів населення за 2003–2016 рр. у 10,9 раза в реальному вимірі вони збільшились всього вдвічі. При цьому за 2009–2016 рр. за номінального зростання в 2,5 раза реальне збільшення обсягу наявних доходів населення становило всього 5,4%. Причини

такої динаміки, на наш погляд, у тому, що в Україні вагомий вплив на формування тенденцій в оплаті праці та доходах населення справляють позаекономічні чинники. Зокрема, на думку деяких експертів, уряд доволі часто використовує економічно необгрунтоване збільшення соціальних стандартів, оплати праці в бюджетній сфері для досягнення поточних економічних та політичних цілей. По-перше, зростання номінальних доходів населення провокує активізацію інфляційних процесів і девальвації гривні, що, у свою чергу, викликає зростання обсягів надходжень непрямих податків до бюджету. «Розкручування» інфляції дає можливість поліпшити показники виконання планових обсягів доходів бюджету. По-друге, оскільки рівень доходів є одним із найбільш чутливих соціальних подразників, підвищення рівня зарплати чи соціальних виплат майже завжди позитивно сприймається суспільством (навіть за відсутності на те економічних підстав), а тому є «популярним» інструментом підвищення електоральних симпатій у період проведення виборчих кампаній.

Підтвердженням вагомого впливу позаекономічних чинників на тенденції в оплаті праці є стійка тенденція до підвищення темпів зростання заробітної плати над темпами підвищення продуктивності праці. Для прикладу, у десяти із п'ятнадцяти останніх років середня заробітна плата зростала вищим темпом, ніж продуктивність праці. Більше того, стримане зростання рівня оплати праці порівняно з ростом продуктивності у 2014–2015 рр., на наше переконання, зовсім не свідчило про зміну підходів до реалізації економічної політики, а було продиктоване необхідністю спрямування значних коштів на зміцнення обороноздатності країни (рис. 1).

На думку М. Семикіної, випереджувальне зростання рівня оплати праці порівняно з продуктивністю має певне виправдання тільки у нетривалому періоді, адже повністю суперечить світовій практиці і теоретичним засадам економіки, свідчить про відсутність зв'язку між механізмом оплати праці та результатами діяльності галузей економіки, втрату керованості в управлінні продуктивністю праці [6]. Однак важко не погодитись із позицією Г. Кулікова, що внаслідок безпрецедентного

Таблиця 1

Окремі макроекономічні показники в Україні у 2009–2016 рр.

Показники	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ВВП, млрд. грн.	947,04	1120,59	1349,18	1459,10	1522,66	1586,92	1988,54	2383,18
в т. ч. оплата праці найманих працівників								
	451,34	518,18	610,62	705,84	730,65	734,94	777,65	875,69
Частка оплати праці у ВВП, %								
	47,7	48,0	47,0	50,2	49,9	46,3	39,1	36,7
Темп росту ВВП, %								
– номінальний	95,58	118,32	120,40	108,15	104,36	104,22	125,31	119,85
– реальний	84,9	104,1	105,4	100,2	100,0	93,4	90,2	102,3
ВВП на одну особу, тис. грн.								
	20,56	24,43	29,52	32,00	33,47	36,90	46,41	55,85
Наявні доходи на одну особу, тис. грн.								
	14,37	18,49	21,64	25,21	26,72	26,78	31,04	35,61
Темп росту реальних наявних доходів населення, %								
	90,0	117,1	108,0	113,9	106,1	88,5	77,7	100,3

Примітки: 1 – складено автором за даними Державної служби статистики України

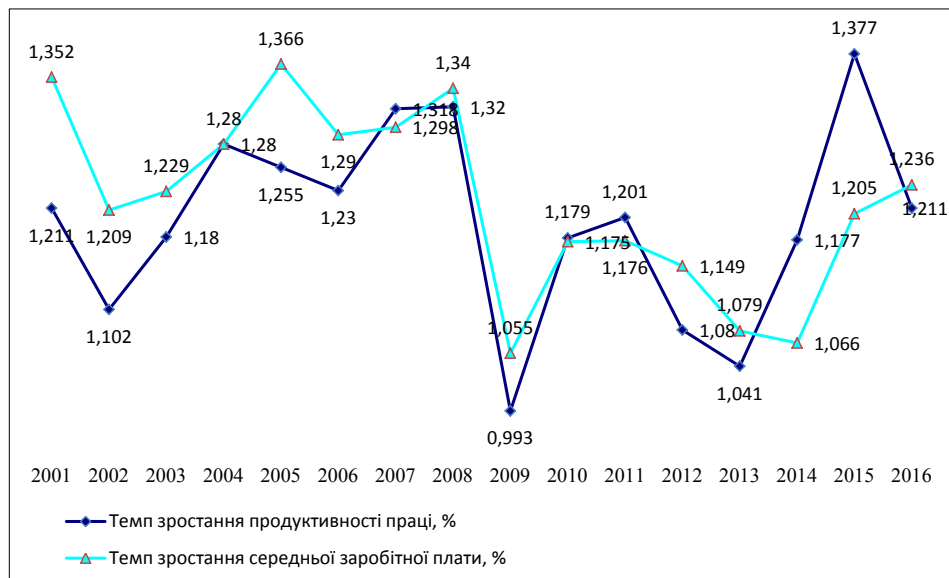

Рис. 1. Темпи зростання продуктивності праці та середнього розміру заробітної плати в Україні у 2001–2016 рр., %

Джерело: розраховано автором за даними Державної служби статистики України

знецінення вартості робочої сили на початку 90-х років відставання рівня оплати праці в Україні порівняно з розвинутими країнами ЄС набагато перевищує відповідне відставання продуктивності праці [7, с. 4]. Така невідповідність є нічим іншим, як свідченням надмірної експлуатації робочої сили. Звісно, в умовах масового безробіття та високої монополізації вітчизняної економіки досягти еквівалентності оплати праці і трудових зусиль практично неможливо. Водночас надмірні масштаби нееквівалентності обміну здійснених трудових зусиль та отриманого доходу є неприйнятними та мають бути об'єктом уваги з боку органів державної влади.

Негативним наслідком стримування росту зарплати у 2014–2015 рр. стало різке зниження частки оплати праці у ВВП. Якщо у 2013 році цей показник досяг «пікового» значення на рівні 52,8%, то у 2015 році він знизився до 39,3%, а в 2016 році – до безпрецедентного рівня 36,7, що є найгіршим за останні 10 років. Така ситуація дає підстави констатувати, що в умовах економічної рецесії спостерігається різке погіршення рівня добробуту основної маси працюючого населення за рахунок перерозподілу ресурсів на користь держави та бізнесу.

Показники продуктивності праці та її оплати тісно пов'язані. З одного боку, низький рівень оплати праці демотивує працівників до праці, що стає причиною низької продуктивності. З іншого боку, підвищення продуктивності праці створює підґрунтя для збільшення розмірів оплати праці. В Україні тривале випереджальне зростання заробітної плати фактично засвідчує, що економічні передумови для підвищення рівня оплати праці відсутні, а саме воно продиктоване позаекономічними мотивами. На наш погляд, швидке збільшення номінальних обсягів оплати праці в Україні стало не наслідком, а чинником, причиною економічного зростання. Впродовж останніх 15 років, за винятком 2010–2011 рр., уряд дотримувався кейнсіанських підходів до стимулювання економічного росту, які у вітчизняних умовах показують низьку дієвість. Забезпечення економічного зростання за рахунок нарощування державних витрат і номінальних доходів населення можливе тільки тоді,

коли поєднується зі створенням сприятливих умов для активізації підприємницької діяльності у царині виробництва товарів і послуг. В іншому разі зростання доходів населення стимулює насичення товарного ринку імпортом, що негативно позначається на рівні платіжного балансу.

Поряд із макроекономічною динамікою, показниками продуктивності праці вагомий вплив на параметри доходів населення у недержавному секторі економіки мають інші чинники, такі як:

- високі масштаби безробіття (в середньому 9,1–9,3% за 2014–2016 рр. відповідно до методології МОП) [8], що має негативний вплив на рівень доходів працюючого населення. На наш погляд, об'єктивність таких показників безробіття може бути сумнівною з кількох причин: по-перше, методика МОТ не зараховує до числа безробітних осіб, які втратили надію знайти роботу або ж не шукають її свідомо. Найбільшим складником такого контингенту працездатного населення є трудові мігранти, чисельність яких за різними оцінками може коливатись від 3 до 5 млн. осіб [9, с. 96; 10], а за деякими розрахунками – сягати навіть 7–8 млн. осіб. Очевидно, що головним мотивом трудової еміграції переважної частини цих громадян є неможливість реалізувати себе в Україні, відсутність роботи чи очікуваного рівня оплати праці. За кордоном працює близько 15–25% від економічно активного населення країни. За даними Національного банку трудові мігранти пересилають в Україну щорічно 5–7 млрд. дол. США [10], що становить 1/6 частину сукупних доходів населення України. Поряд із цим заниженню показників безробіття сприяє політика збереження надлишкової зайнятості у бюджетних установах, дотування державою збиткових державних підприємств заради уникнення вибухового зростання кількості незайнятого населення;

- високий рівень монополізації економіки. За даними Анти-монопольного комітету України рівень монополізації вітчизняної економіки становить 42% і має тенденцію до зростання [11]. Як зазначає Г. Філюк, в Україні монополізованими є не тільки окремі ринки, а й цілі галузі та сфери економіки. Моно-

полізовані не тільки сфера виробництва, але й посередництво, торгівля і сфера послуг. При цьому, на переконання економіста, економічно доцільний рівень монополізації економіки не повинен перевищувати 10–12% [12]. Володіючи монополічним становищем, а отже, економічною владою, суб'єкти господарювання коригують пропорції розподілу ресурсів в економіці на свою користь, отримуючи так звані рентні доходи. Наявність рентних доходів свідчить про існування механізму несправедливого перерозподілу доходів від широких верств населення до обмеженого кола осіб, що ще більшою мірою поглиблює асиметрію майнового становища різних суспільних груп. Існування монополічної ренти є причиною рентоорієнтованої поведінки монополістів, тобто їхнього прагнення зберегти монополічну владу за рахунок встановлення контактів з органами державного управління. Як зазначає А. Дутчак, рентоорієнтована поведінка стає гальмом для економічного зростання [1, с. 99] та проведення реформ. На її думку, у ситуації, коли носіями рентних інтересів і рентоорієнтованої поведінки є економічні й державні суб'єкти, що домінують у сформованій системі влади, рентні доходи, рентні інтереси і рентоорієнтована поведінка стають домінуючими в такому економічному середовищі [1, с. 100].

На наше переконання, внаслідок існування так званих «містоутворюючих» підприємств монополізація спостерігається не тільки на загальнодержавному, але й на місцевому рівні. При цьому високий рівень монополізації економіки негативно впливає не тільки на товарний ринок, стимулюючи підвищення цін, але й на ринок праці. Суб'єкти господарювання, які займають на місцевих ринках монополічне становище, мають змогу диктувати умови працевлаштування та рівень оплати праці, впливаючи таким чином на параметри трудових доходів населення. Високі показники трудової міграції, на наш погляд, хоча й засвідчують втрату державою трудових ресурсів, сприятимуть підвищенню рівня оплати праці всередині країни. Уже зараз частина підприємств, особливо у західній частині країни, відчуває брак кваліфікованих робітничих кадрів через неспроможність запропонувати рівень оплати праці, зрівняний із заробітною платою трудових мігрантів у Польщі та Чехії [13];

– сильні патерналістські настрої в суспільстві. Впродовж багатьох років понад 1/3 громадян визначають державу як головного суб'єкта забезпечення суспільного добробуту, а більше 9/10 населення вважає, що держава повинна відгравати у формуванні їхнього добробуту не меншу роль, ніж вони самі. Схильність до самозабезпечення притаманна тільки 8–9% населення країни [14, с. 12]. Внаслідок цього в Україні зберігається консервація успадкованої з часів планової економіки системи соціального забезпечення, яка не відповідає сучасним економічним реаліям, а соціальні трансферти займають друге місце у структурі сукупних доходів населення після заробітної плати. Більше того, питання зміни параметрів соціальних трансфертів використовується як важіль політичної боротьби та спекуляцій, а більшість політичних сил декларують якщо не розширення, то принаймні збереження наявної системи соціальних виплат та пільг. Високий рівень декларованих соціальних стандартів, на наше переконання, є одним із визначальних чинників, які зумовлюють поширення нелегальної зайнятості та відмову значної частини бізнесу від виконання будь-яких соціальних зобов'язань (включаючи норми щодо тривалості робочого дня, наявності вихідних, оплачуваної відпустки, сплати страхових внесків тощо);

– слабкий рівень розвитку ринкової інфраструктури. Незважаючи на чвертьстолітній період розбудови ринкових відносин, в Україні практично відсутні можливості для

фінансового інвестування. Впродовж багатьох років вітчизняний ринок цінних паперів перебуває у зародковому стані, внаслідок чого широкі верстви населення практично позбавлені можливості конвертувати свої заощадження у фінансові інструменти з метою збільшення особистих доходів. Основну частину обороту на фондовому ринку становлять операції з купівлі-продажу державних боргових цінних паперів, тоді як питома вага цінних паперів корпоративного сектору чи фінансових інституцій типу пайових інвестиційних фондів мізерна. Практично нерозвинутим залишається інститут фінансового посередництва (в частині розвитку інвестиційних компаній, інститутів спільного інвестування тощо), що пояснюється вкрай низьким рівнем довіри суспільства до цих структур та відсутністю дієвих механізмів захисту інтересів вкладників. Ця проблема також поглиблюється через критичну втрату довіри з боку населення до банківської системи країни внаслідок безпрецедентної за період незалежності кризи цього сегменту фінансового сектору;

– несприятливі умови для ведення бізнесу, що зумовлює доволі низьку роль доходів населення у формі прибутку та змішаного доходу. Очевидно, що в умовах глобалізації та поступового скасування бар'єрів для зовнішньої торгівлі формування сприятливих умов для ведення бізнесу має розглядатись одним із головних пріоритетів економічної політики. Але суттєвого прогресу в цьому плані поки не досягнуто. Інвестиційний та діловий клімат в Україні сьогодні є одним із найгірших серед країн європейського континенту і характеризується слабким захистом прав інвесторів, високим рівнем корупції і державного регулювання господарських відносин, надмірним податковим навантаженням тощо. За глобальним рейтингом легкості ведення бізнесу Doing Business-2017 Україна перебуває на 80 місці, що значно нижче від позиції більшості країн-сусідів та провідних країн ЄС [15]. Хоча за період 2012–2016 рр. наша держава у цьому рейтингу показала стрімкий прогрес (порівняно з 152 місцем у 2012 році та 137 місцем у 2013 році), в глобальному вимірі вона поки не розглядається як приваблива територія для інвестування.

За рейтингом економічної свободи, який характеризує верховенство права (захист прав власності і рівень корупції), регуляторну ефективність, відкритість ринків та рівень фіскальної свободи, Україна у 2017 році перебувала на 166 місці із 180 країн і входила до числа репресивних економік світу на рівні з Афганістаном, Лівією, Північною Кореєю [16]. Незважаючи на помітний прогрес у рейтингу Paying Taxes (з передостаннього місця у 2012 році до 84 позиції у рейтингу Paying Taxes 2017) [17], Україна сьогодні входить до числа 25 країн з найвищим рівнем оподаткування у світі [18]. Попри декларації, не характеризується помітними успіхами і боротьба з корупцією – за Індексом сприйняття корупції Corruption Perceptions Index Rating Україна у 2016 році посіла 131 місце із 176 країн [19], що свідчить про тотальну корумпованість усіх ланок державного організму. На думку експертів, особливо проблемною є ситуація у судовій гілці влади, адже досягти помітного прогресу у подоланні корупції Україні не дають саме безкарність корупційних дій та недієвість системи правосуддя. Перспективи активізації підприємницької діяльності, а отже, і формування фінансових передумов для збільшення доходів населення від трудової діяльності залежать від успішності дій органів законодавчої та виконавчої влади у напрямі поліпшення ділового клімату, спрощення податкової системи, ефективності боротьби з корупцією.

Висновки. Таким чином, формування доходів населення в Україні відбувається у специфічному суспільно-економічному середовищі, яке поєднує у собі як ознаки ринкової економіки, так і рудименти планової системи господарювання. Хоча параметри сучасної структури доходів населення були закладені ще в перші роки незалежності, коли відбувалось становлення інститутів ринкового господарства, до сьогодні вони не зазнали значних змін. Динаміка цих доходів визначається більшою мірою суспільно-політичними процесами, ніж макроекономічними тенденціями в країні. Через притаманні вітчизняному суспільству патерналістські стереотипи щодо вагомості ролі, яку держава має відігравати у забезпеченні матеріального благополуччя населення, для України характерні такі явища, як перевищення динаміки трудових доходів над зростанням продуктивності праці; економічно необґрунтоване підвищення соціальних стандартів у період загострення політичної боротьби; невиправдано висока частка соціальних трансфертів у доходах населення. Пасивна позиція населення, відсутність необхідних передумов (сприятливого інвестиційного середовища, розвинутої фінансової інфраструктури) значною мірою пояснюють низьку частку доходів населення від підприємницької активності і фінансового інвестування.

Вирішити актуальну проблему забезпечення стійкого зростання обсягів та вдосконалення структури доходів населення, на наш погляд, неможливо без реалізації комплексу заходів, спрямованих на утвердження конкурентного та інвестиційно сприятливого економічного середовища. Потребують вирішення питання подолання надмірної монополізації економіки, зниження безробіття за рахунок стимулювання зайнятості; розвитку інфраструктури фінансового ринку з метою розширення можливостей населення до фінансового інвестування. Перспективи поліпшення бізнес-середовища як чинника збільшення доходів населення від підприємництва пов'язані зі зниженням рівня податкового навантаження і спрощенням адміністрування фіскальних платежів, подоланням корупції, дерегуляцією господарської діяльності, забезпеченням належного захисту прав власності.

Література:

1. Дутчак А.В. Соціально-економічний механізм функціонування ринкового розподілу доходів: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01 – економічна теорія та історія економічної думки / А.В. Дутчак. – Чернівці: ЧНУ ім. Ю. Федьковича, 2015. – 250 с.
2. Маслик Р. Багатофакторна економетрична модель аналізу залежності доходів населення України від зовнішніх факторів / Р. Маслик // Вісник Львівського університету. Серія економічна. – 2015. – Вип. 52. – С. 284–290.
3. Карпенко Н.В. Тенденції динаміки та структури доходів населення в Україні та за регіонами / Н.В. Карпенко // Економіка: реалії часу. – 2014. – № 4 (14). – С. 135–141.
4. Хазах К.О. Розподільчі відносини як чинник формування заробітної плати в Україні / К.О. Хазах // Економічний аналіз: зб. наук. праць / ТНЕУ; редкол.: С.І. Шкарабан (голов. ред.) та ін. – Тернопіль: Економічна думка, 2013. – Т. 14. – № 1. – С. 151–158.
5. Бокій О.В. Динаміка та фактори платоспроможного попиту населення в Україні / О.В. Бокій // Вісник ОНУ імені І.І. Мечникова. – 2015. – Т. 20. – Вип. 6. – С. 32–35.
6. Семикіна М.В. Продуктивність праці: методологія вимірювання, передумови зростання / М.В. Семикіна // Наукові праці КНТУ. Економічні науки. – 2010. – Вип. 17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kntu.kr.ua/doc/zb_17_ekon/stat_17/70.pdf
7. Куликов Г.Т. Шляхи регулювання оплати праці в Україні / Г.Т. Куликов // Праця і зарплата. – 2008. – № 29 (6 серпня). – С. 4–6.

8. Основні показники ринку праці [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/tp/ean/ean_u/osp_rik_b_07u.htm
9. Петроє О. Міжнародна трудова міграція: аналіз ситуації та наслідків для України / О. Петроє, В. Васильєв // Вісник НАДУ. – 2015. – № 4. – С. 93–100.
10. Радчук О. У пастці економічної безвиході: нові ризики трудової міграції для України / О. Радчук // Слово і діло. – 15.06.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua/2016/06/15/kolonka/aleksandr-radchuk/ekonomika/u-pastczy-ekonomichnoyi-bezvuxodi-novi-ryzky-trudovoyi-mihracziyi-dlya-ukrayiny>
11. Річний звіт Антимонопольного комітету України за 2016 рік: затверджений Розпорядженням АМК України від 14.03.2017 р. № 2-рп [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.amc.gov.ua/amku/doccatalog/document?id=133712&schema=main>
12. Филюк Г.М. Високий рівень монополізації української економіки – бар'єр на шляху підвищення рівня її конкурентоспроможності / Г. Филюк // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Економічні науки. – 2015. – Вип. 10. – С. 102–109 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vkpnuen_2015_10_19
13. «Це тупик!»: у Тернополі підприємці вже не можуть знайти робітників на зарплату у 4 тис. грн. // «News24». – 23.01.2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news24.if.ua/2017/01/23/ce-tupik-u-ternopoli-pidpriyemci-vzhe-ne-mozhut-znajti-robotnikiv-na-zarplatu-u-4-tis-grn/>
14. Самооцінка домогосподарствами України рівня своїх доходів (за даними вибіркового опитування домогосподарств у січні 2016 року): Статистичний збірник; відп. ред. І. Осипова. – К.: Державна служба статистики України, 2016. – 76 с.
15. Doing Business 2017. Equal Opportunity for All. Washington: International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank. [doingbusiness.org](http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf). Retrieved from <http://www.doingbusiness.org/~media/WBG/DoingBusiness/Documents/Annual-Reports/English/DB17-Report.pdf>
16. Index of Economic Freedom 2017. Country Ranking. [heritage.org](http://www.heritage.org/index/ranking). Retrieved from <http://www.heritage.org/index/ranking>
17. Желухін Є. Paying Taxes 2017: як Україні покращити позиції / Є. Желухін // Юридична газета Online. – 23.12.2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://yur-gazeta.com/publications/practice/podatkova-praktika/paying-taxes-2017-yak-ukrayini-pokrashchiti-poziciyi.html>
18. Moshinsky B. (2016). The 25 countries with the highest tax rates. (28.09.2016). [uk.businessinsider.com](http://uk.businessinsider.com/wef-countries-with-the-highest-tax-rates-2016-9/#t-22-mexico-517--government-corruption-and-bureaucracy-are-the-main-hurdles-to-doing-business-in-mexico-despite-the-high-tax-rates-according-to-the-wef-3). Retrieved from <http://uk.businessinsider.com/wef-countries-with-the-highest-tax-rates-2016-9/#t-22-mexico-517--government-corruption-and-bureaucracy-are-the-main-hurdles-to-doing-business-in-mexico-despite-the-high-tax-rates-according-to-the-wef-3>
19. Corruption Perceptions Index (CPI) 2016. [transparency.org](http://www.transparency.org/research/cpi/overview). Retrieved from <http://www.transparency.org/research/cpi/overview>

Горин В.П., Сидор І.П. Фактори формування доходів в економіці України

Анотація. В статті охарактеризовані важкі фактори, впливаючі на динаміку і об'ємно-структурні параметри доходів населення. В частині, указано на існування тесної зв'язи між динамікою трудових доходів населення і продуктивністю праці. Також обґрунтовано, що суттєве вплив на доходи населення оказують безробіття, рівень монополізації економіки, умови для ведення підприємницької діяльності, рівень розвитку ринкової інфраструктури. Сформульовані пріоритетні задачі економічної політики, направлені на формування сприятливої середовища для зростання доходів населення і покращення їх структури.

Ключевые слова: доходи населення, продуктивність праці, монополізація економіки, безробіття, деловий клімат.

Horyn V.P., Sydor I.P. Factors that Shape Personal Incomes in the Economy of Ukraine

Summary. The article analyses the important factors that affect the dynamics and volumetric structural parameters of personal incomes. It shows, in particular, the existence of a close connection between the dynamics of personal incomes and labour productivity. The work also gives proofs of the fact that personal incomes are signifi-

cantly affected by unemployment, monopolization of the economy, conditions for doing business, and the development of market infrastructure. Economic policy priorities aimed at creating a favourable environment for the growth of personal incomes and improvement of their structure are formulated.

Keywords: income, productivity, monopolization of the economy, unemployment, business climate.